O‘ZBEKISTONNING XORIJIY MAMLAKATLAR BILAN TA’LIM SOHASIDAGI HAMKORLIK MUNOSABATLARI TARIXI

ИСТОРИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА УЗБЕКИСТАНА С ЗАРУБЕЖНЫМИ СТРАНАМИ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ

HISTORY OF UZBEKISTAN’S EDUCATIONAL COOPERATION WITH FOREIGN COUNTRIES

Inomjanov Husniddin Islomjon o'g'li
Namangan International School da Namangan shaxar filialida Tarix va Mamlakatshunoslik fani o'qituvchisi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23480915

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekistonning mustaqillikdan keyin xorijiy mamlakatlar bilan ta’lim sohasidagi hamkorlik munosabatlari tarixiy-huquqiy manbalar asosida tahlil qilinadi. 1991–1996, 1997–2016 hamda 2017-yildan keyingi davrlarning o‘ziga xos institutsional xususiyatlari yoritiladi. Xorijiy ta’lim muassasalari filiallari, akademik mobillik, qo‘shma dasturlar va ta’lim standartlarining o‘zaro yaqinlashuvi asosiy yo‘nalishlar sifatida ajratilgan. Tahlilga ko‘ra, xalqaro hamkorlik alohida almashinuvlardan tizimli ta’lim integratsiyasiga tomon rivojlangan.

Kalit so‘zlar: ta’lim tarixi, xalqaro hamkorlik, akademik mobillik, xorijiy filiallar, qo‘shma ta’lim, O‘zbekiston.

Аннотация. В тезисе рассматриваются этапы становления образовательного сотрудничества Узбекистана с зарубежными странами после обретения независимости. На основе нормативных документов и институционального анализа выявлены изменения в академической мобильности, совместных программах и деятельности зарубежных университетов. Показан переход от отдельных контактов к более системной международной интеграции.

Ключевые слова: история образования, международное сотрудничество, академическая мобильность, совместные программы, Узбекистан.

Abstract. This paper examines the historical development of Uzbekistan’s educational cooperation with foreign countries since independence. Drawing on legal and institutional sources, it distinguishes the foundation, institutional consolidation, and expansion stages. The analysis highlights international partnerships, academic mobility, joint degree programmes, and foreign university branches as major mechanisms of educational integration.

Keywords: history of education, international cooperation, academic mobility, joint programmes, Uzbekistan.

KIRISH

Mustaqillikka erishgach, O‘zbekiston ta’lim tizimini milliy ehtiyojlarga mos qayta tashkil etish bilan birga xalqaro tajriba va ta’lim almashinuvlaridan foydalanishga intildi. Ta’lim sohasidagi tashqi

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

aloqalar diplomatiya, mehnat bozori, fan va texnologiya rivoji bilan uzviy bog‘liq jarayonga aylandi. 1997-yildagi Kadrlar tayyorlash milliy dasturi o‘zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni tizimni isloh qilishning muhim vazifalaridan biri sifatida belgiladi [1]. Keyingi islohotlar xorijiy oliy ta’lim muassasalari bilan qo‘shma dasturlar va yangi institutsional mexanizmlar rivojiga xizmat qildi [2, 3].

Tadqiqot maqsadi — O‘zbekistonning xorijiy mamlakatlar bilan ta’lim sohasidagi hamkorligi tarixini bosqichlarga ajratish, huquqiy va tashkiliy mexanizmlarini umumlashtirish hamda rivojlanish tendensiyalarini aniqlash.

ASOSIY QISM

Tadqiqot tarixiy-xronologik, qiyosiy-huquqiy va kontent-tahlil usullariga tayandi. Asosiy manbalar sifatida O‘zbekistonning ta’limga oid qonunlari, davlat dasturlari, strategiyalar va xalqaro tashkilotlarning mamlakat bo‘yicha axborot resurslari o‘rganildi [1–10]. Xorijiy hamkorlikni baholashda faqat bitimlar soni emas, balki qo‘shma dastur natijalari, akademik mobillik va kadrlar tayyorlash sifati ham muhim ekani hisobga olindi.

Birinchi bosqich (1991–1996) davlat mustaqilligi va xalqaro aloqalarning huquqiy-diplomatik asoslari shakllanishi bilan tavsiflanadi. Ta’lim tizimi tashqi akademik muloqotga chiqdi, xorijiy tillarni o‘rganish va xorijiy ilmiy markazlar bilan dastlabki aloqalar uchun imkoniyatlar kengaydi. Bu davrga oid aniq almashinuv miqdorlari bir xil metodologiyada ochiq e’lon qilinmagani uchun sonli qiyos o‘rniga institutsional jarayonlar tahlil qilindi [4, 5].

Ikkinchi bosqich (1997–2016) huquqiy va tashkiliy mustahkamlanish davridir. 1997-yilgi Milliy dastur xalqaro hamkorlikni kadrlar tayyorlashning zarur tarkibiy qismi sifatida ko‘rdi. Xorijiy universitetlar bilan ta’lim dasturlarini uyg‘unlashtirish, mutaxassislar tayyorlash, grant va ilmiy loyihalarda ishtirok etish yo‘nalishlari shakllandi [1, 6].

Uchinchi bosqich (2017-yildan keyin) xalqaro aloqalarning ko‘lami va institutsional xilma-xilligi ortishi bilan ajraladi. 2019-yildagi Oliy ta’limni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida xalqaro hamkorlik, kredit-modul tizimi, xalqaro reytinglar va ilmiy integratsiya ustuvorlik sifatida belgilandi [2]. 2020-yilgi “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun ta’limning zamonaviy tashkiliy-huquqiy asoslarini mustahkamladi [3].

1-jadval. Xalqaro ta’lim hamkorligi tarixiy bosqichlarining qiyosiy tavsifi

Bosqich	Ustuvor vazifa	Hamkorlikning ustun shakli
1991–1996	Xalqaro aloqalar asosini yaratish	Dastlabki kelishuvlar va akademik muloqot
1997–2016	Institutsional mustahkamlash	Mutaxassis tayyorlash, dastur va grantlar
2017–2026	Integratsiyani kengaytirish	Qo‘shma dasturlar, filiallar, mobillik, reytinglar

Jadvaldan ko‘rinadiki, davrlar chegarasi hamkorlikning birdaniga almashganini emas, siyosiy-huquqiy ustuvorliklar o‘zgarganini bildiradi. Hamkorlikning maqsadi xorijiy tajribani qabul qilishdan o‘zaro dastur va tadqiqotlar yaratish tomon kengaygan. Xususan, 2019-yilgi konsepsiyada 114 ta oliy ta’lim muassasasidan 21 tasi xorijiy oliy ta’lim muassasalari va ularning filiallari sifatida qayd etilgan [2]. Bu muayyan hujjat sanasidagi holat bo‘lib, boshqa yillarning joriy ko‘rsatkichi sifatida talqin etilmaydi.

1-rasm. 2019-yildagi oliy ta’lim muassasalari tarkibi (rasmiy konsepsiya ma’lumoti) [2]

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

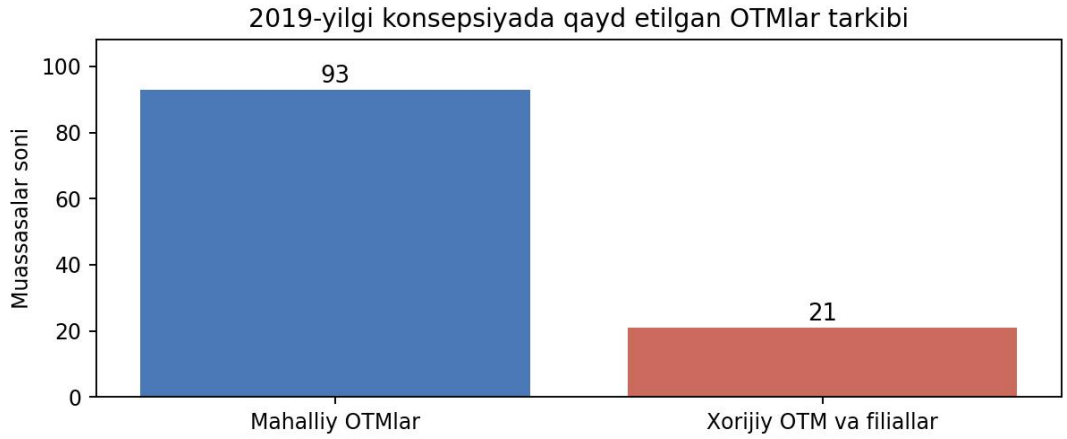

Diagramma 2019-yildagi hujjatning bir martalik kesimini ifodalaydi. Mahalliy va xorijiy oliy ta’lim muassasalari o‘rtasidagi ushbu taqsimot xorijiy institutsional ishtirokning mavjudligini ko‘rsatadi, biroq ta’lim sifati, talabalar oqimi yoki hamkorlik samaradorligini mustaqil ravishda o‘lchamaydi. Shuning uchun tarixiy natijalarni o‘rganishda qo‘shma dastur bitiruvchilari, kreditlar tan olinishi va ilmiy natijalar kabi ko‘rsatkichlar ham zarur.

Yevropa Ittifoqining Erasmus+ dasturlari, UNESCO bilan hamkorlik hamda boshqa xalqaro ta’lim tashabbuslari akademik tarmoqlarni kengaytirish, institutlarning boshqaruv va o‘qitish salohiyatini mustahkamlashga yordam berdi [7, 8]. Xalqaro hamkorlik shakllari davlatlararo bitim, universitetlararo kelishuv, akademik almashinuv va qo‘shma tadqiqot ko‘rinishlarida rivojlandi. Bu mexanizmlar huquqiy maqomi va yakuniy natijalari bilan o‘zaro farqlanadi.

2-jadval. Hamkorlik samaradorligini baholash mezonlari

Yo‘nalish	Natija ko‘rsatkichi	Ehtimoliy cheklov
Akademik mobillik	Almashinuv ishtirokchilari, tan olingan kreditlar	Tanlanma va muddatlar farqi
Qo‘shma ta’lim	Qo‘shma dasturlar, bitiruvchilar bandligi	Dastur sifati turlicha
Ilmiy hamkorlik	Qo‘shma nashr va loyihalar	Fanlar kesimida nomutanosiblik
Institutsional integratsiya	Filial va hamkorlik markazlari	Miqdor natija sifatini kafolatlamaydi

Shu mezonlar ta’lim hamkorligining sifat jihatini o‘rganish uchun muhimdir. Masalan, xorijiy muassasa ochilishi hali uning bitiruvchilari mehnat bozorida qanchalik muvaffaqiyatli ekanini bildirmaydi. Xuddi shuningdek, qisqa muddatli tashriflar ham barqaror hamkorlikka aylanishi uchun ta’lim natijalarini tan olish, doimiy moliyalashtirish va o‘qituvchilar malakasini oshirish tizimiga ulanib borishi lozim [2, 9].

2-rasm. Xalqaro hamkorlik ustuvorliklarining sifat jihatidan o‘zgarishi (muallifning illustrativ baholash modeli; rasmiy statistika emas)

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

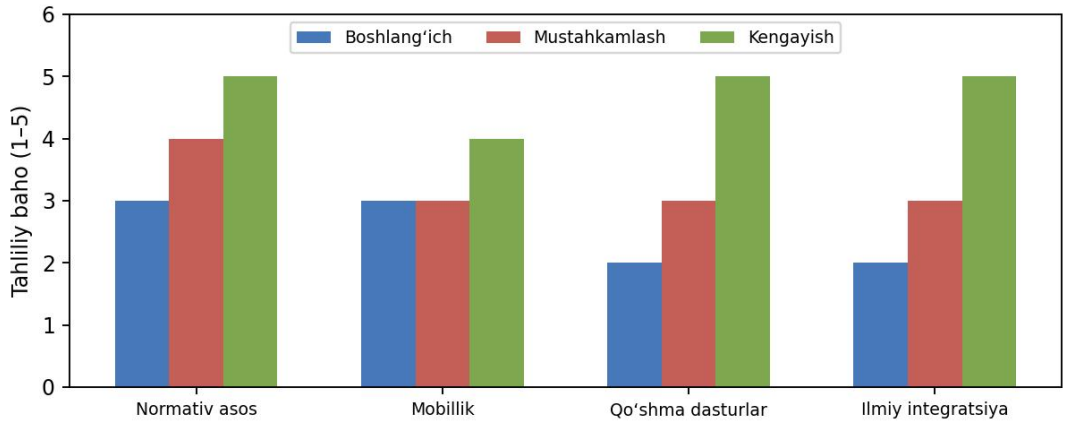

Ikkinchi diagrammadagi ballar empirik o‘lchov emas: u faqat tarixiy bosqichlar bo‘yicha hamkorlik shakllari qanday kengayganini ko‘rsatish uchun tuzilgan konseptual modeldir. Shu sababli uni akademik almashinuv yoki xorijiy filiallarning haqiqiy o‘sish sur’ati bilan tenglashtirish mumkin emas. Bunday dinamikani aniqlash uchun bir xil ta’riflarda yuritilgan yillik ma’lumotlar zarur.

XULOSA

O‘zbekistonning xorijiy mamlakatlar bilan ta’lim sohasidagi hamkorligi mustaqillikdan keyingi davrda uch asosiy tarixiy bosqich orqali rivojlandi: xalqaro aloqalar uchun asos yaratish, tashkiliy-huquqiy tizimni mustahkamlash va xalqaro integratsiyani kengaytirish. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi hamda 2019-yilgi oliy ta’lim konsepsiyasi ushbu jarayonda muhim tarixiy-huquqiy burilishlarni ifodalaydi [1, 2]. Kelgusida hamkorlik samaradorligini baholashda bitimlar va filiallar soni bilan cheklanmasdan, ta’lim sifati, qo‘shma ilmiy natijalar, mobillikning inklyuzivligi hamda bitiruvchilarning mehnat bozoridagi natijalarini o‘rganish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (1997). Kadrlar tayyorlash milliy dasturi (463-I-son). https://lex.uz/docs/48401
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida (PF-5847-son). https://lex.uz/docs/-4545884
3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2020). Ta’lim to‘g‘risida (O‘RQ-637-son). https://lex.uz/docs/-5013007
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida (PF-60-son). https://lex.uz/docs/-5841063
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida (PF-158-son). https://lex.uz/docs/-6600413
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (1992). Ta’lim to‘g‘risida (tarixiy qonun). O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari tarixiy to‘plami.
7. Erasmus+ Uzbekistan National Office. (n.d.). Erasmus+ in Uzbekistan: Higher education cooperation. https://erasmusplus.uz/
8. UNESCO. (n.d.). Uzbekistan country profile. https://www.unesco.org/en/countries/uz
9. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (n.d.). Xalqaro hamkorlik va oliy ta’lim bo‘yicha axborotlar. https://gov.uz/oz/edu
10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (n.d.). Ta’lim sohasi statistik ma’lumotlari. https://stat.uz/

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.